

İkinci Qarabağ - Vətən müharibəsi dünya kütləvi informasiya vastələrində

Mais Əmrahov
AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına
Tarix İnstitutunun şöbə müdiri,
tarix üzrə elmlər doktoru,
professor

(Əvvəli ötən sayımızda)

Oktyabr ayının 2-də "Əl-Cəzirə" televiziya kanalına müsahibə verən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev müxbirin "Ermənistan və Azərbaycan arasında münaqişə 20 ildən artıqdır ki, başlayıb. Müəyyən irəliləyişlər və geriləmələr olmuşdur, lakin bu vaxta kimi sülhə nail olunmamışdır. Nəyə görə münaqişə bu qədər uzun çəkir?" sualını cavablandıraraq konkret faktlarla bildirmişdi ki, bunun əsas səbəbi Ermənistanın sülh istəməməsidir. Onlar bizim torpaqlarımızı işğal altında həmişəlik saxlamaq istəyirlər. Onlar statuskvonu dəyişmək istəməzlər (3,2020,4 oktyabr,s.1). İkinci amilixatırlardan İ.Əliyev bildirmişdi ki, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icrasına başlamaq üçün vasitəçilər tərəfindən təkid və təzyiq olmamışdır. BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası Ermənistan qoşunlarının çıxarılmasını tələb edən qətnamə qəbul etmişdir. BMT-nin Baş Assambleyası, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Qoşulmama Hərəkatı, Avropa Parlamenti və digər beynəlxalq təşkilatlar da eynisini qəbul edib, lakin bu kifayət etməmişdir. Beləliklə münaqişənin hüquqi həlli üçün hüquqi çərçivəmiz vardır. Ancaq təcavüzkar praktiki təzyiq yoxdur. Beləliklə biz burada beynəlxalq hüquq və reallıqlar arasında ziddiyyət görürük.

"Siz Ermənistanı bu müharibəni, bu münaqişəni başlamaqda günahlandırırırsınız...? sualını cavablandıran İ.Əliyev Ermənistanda diktatura rejiminin olduğunu, dünyanın heç bir ölkəsinin "Dağlıq Qarabağ Respublikası"nı tanımadığını xatırladaraq bildirmişdi ki, biz cavab tədbirləri görürük... onlar acı məğlubiyyətlə üzləşdikdən sonra geri çəkiliblər, atəşkəs üçün yalvarırlar. (3, 2020, 4 oktyabr, s.1)

Üçüncü amil isə müasir hərbi texnologiya oldu. Vaxtında alınmış və ordumuzun silahlanmasına qəbul edilən beşinci nəsil texnologiyalara əsaslanmış pilotsuz uçan aparatlar tarixi qələbəmizin təmin edilməsində xüsusi rol oynadı. Düşmənin dərinlikdə yerləşən hərbi hədəflərini dəqiq atəşlə məhv etməklə Vətən müharibəsində istifadə olunan PUA-lar dünya hərbi güc mərkəzlərinin də öz

ordularının silahlanmalarını yenidən nəzərdən keçirməsini gündəmə gətirdi. (6)

Qələbəni şərtləndirən digər dördüncü amil isə iqtisadi güc oldu. Heydər Əliyevin "İqtisadiyyatı güclü olan ölkə hər şeyə qadirdir" ifadəsi Vətən müharibəsində qələbəmizin təminatçısına çevrildi. Əgər iqtisadiyyatımız zəif olsaydı, təbii ki, xarici dövlətlərin Vətən müharibəsinə müdaxilələri və təzyiqləri çoxalacaqdır.

Oktyabrın 5-də Türkiyənin "TRT Haber" televiziya kanalına müsahibə verən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 4-də Cəbrayıl şəhərinin və rayonun bir neçə kəndinin işğaldan azad edildiyini bildirərək atəşkəs çağırışları ilə əlaqədar bildirmişdi ki, atəşkəs müəyyən şərtlərlə təmin edilməli, bizə çox ciddi zəmanət verilməli, beynəlxalq vasitəçilər zəmanətləri təsdiq etməlidirlər. Ermənistan işğal edilmiş torpaqlardan çıxmaq qrafikini, yəni cədvəli bizə verməlidir, hansı gün hansı bölgədən çıxacaq. İlham Əliyev nəzərdə tutulan zəmanətlərə aydınlıq gətirərək bildirmişdi ki, birincisi, Ermənistanın Baş Naziri bir il bundan əvvəl demişdir ki, "Qarabağ Ermənistanıdır". Azərbaycan xalqından üzr istəməlidir. İkincisi, o deməlidir ki, "Qara-

bağ Ermənistan deyildir". Üçüncüsü, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə hörmət etməlidir. Dördüncüsü, bəyan etməlidir ki, hansı gündə hansı bölgədən Ermənistan silahlı qüvvələri çıxır. (1, 2020, 8 oktyabr, s.2)

Müşahibənin gedişində maraqlı anlardan biri də, müxbirin Fransa Prezidenti E.Makronla əlaqədar "Fransa Prezidenti Makronu üzr istəməyə dəvət etdiniz" sualı oldu. Məsələyə aydınlıq gətirən İ.Əliyev bildirdi ki, Makron deyib ki, Azərbaycan Türkiyə ilə birlikdə bölgəyə terrorçular gətirib... Ondan sonra bir açıqlamasında demişdir ki, Azərbaycan Dağlıq Qarabağı fəth etmək istəyir və buna biz icazə vermərik. İ.Əliyev müxbirdən soruşmuşdu ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycan torpağıdır, biz öz dövlət torpağımızı fəth edə bilərikmi? Yəni, həmsədr bilmir ki, bu torpaqlarda ermənilər qanunsuz olaraq oturub, bizim bütün tarixi abidələrimizi, məscidlərimizi, qəbirlərimizi, evlərimizi yerlə-yeksan ediblər. Ona görə də "Azərbaycan Dağlıq Qarabağı fəth etmək istəyir və biz buna icazə vermərik" sözləri qəbul edilməzdir. (1, 2020, 8 oktyabr, s.3)

Qarabağ müharibəsi dövründə Twitter, Facebook, YouTube, TikTok şəbəkələrindən geniş istifadə olunmuşdur. Ermənistan-Azərbaycan "informasiya müharibəsi" gedişinə dair yalan məlumatlar xüsusilə Twitter şəbəkəsində geniş yer almışdır. İran tərəfdən insanların münaqişəyə şahidlik etmələri videosun Twitter şəbəkəsində baxış 250 mini ötmüşdür. Ancaq sonra həmin videonun 2019-cu ildə Rusiyada herb günündə

çəkildiyi, hətta kürəklərində "Rusiya" yazılan insanların rus dilində danışmalarını göstərilmiş və istifadəçi buna görə üzr istəmişdir. Hindistan kanallarının birində göstərilən Azərbaycan təyyarəsinin vurulması videosu 2020-ci ilin avqustunda Yaponiyanın YouTube kanalında yayımlanmışdır. Noyabrın 8-də BBC-nin saytında yayımlanan yazıda Şuşa şəhərində 1980-1990-cı illərdə daha çox azərbaycanlıların yaşaması, müharibə nəticəsində yüz minlərlə insanın qaçqın düşməsi ilə bağlı həqiqətlər istifadəçilərə çatdırılmışdır. (7)

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin işıqlandırılmasında ən radikal mövqeyi Thomson Reuters - in xəbər və media şöbəsi, dünyanın ən böyük beynəlxalq multimedia xəbər provayderi olan Reuters informasiya agentliyi tutmuşdur. Agentliyin xəbərlərində həmmüəlliflər Mariya Kiseleva, Nvard Ohannisyan, Tom Balmforth, Aleksander Marrov, Margarita Antidze, Alex Richardson Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan ayrı tərəf kimi təqdim etməklə müharibənin xarakterini dəyişməyə cəhd göstərmişlər.

Dünyanın ən böyük transmilli orqanlarından olan "The New York Times" qəzetində Dağlıq Qarabağla bağlı yazılar dərc olunmuşdur.

Yazıların əksəriyyətinin müəllifi xarici ölkələr, əsasən də Rusiya üzrə müxbir Andrey Kramer olmuşdur. Müharibənin ilk günündə yayımlanan "Ermənistanla Azərbaycan arasındakı mübarizə daha böyük güclərin cəlb olunması riski ilə bağlıdır" adlı geniş araşdırma yazısında hər iki tərəfin mövqeyinə aydınlıq gətirilərək bir çox məqamlara obyektiv yanaşılmış (8), müəllifin "Ermənistan və Azərbaycan: Münaqişə izahı" adlı digər yazısında üç dəfə reallaşdırılmayan sülh danışıqları, Gəncənin, Xankəndinin qadağan olunmuş silahlarla bombalanması, perspektivdə duran fərqli məsələlərə münasibət bildirilmişdir. (9)

Müharibə bölgəsinə gələn jurnalist Anton Troyanovski "New York " üçün Dağlıq Qarabağ konfliktini ilə əlaqədar bir neçə yazı hazırlamışdır. "Ermənistan ilə Azərbaycan arasında atəşkəsdən sonra qısa mücadilə işləri" başlıqlı yazıda Moskvada imzalanmış atəşkəs danışıqlarından sonra Azərbaycanın artilleriya, pilotsuz uçuş aparatı, səngər mübarizəsi ilə ilk hücumu başlaması haqqında məlumatlar verilmişdir. Yazıda Qarabağın beynəlxalq konvensiyalara görə Azərbaycanın ərazisi olması, ancaq torpaqların geri qaytarılmasından sonra etnik ermənilərin məhv olacağı məsələləri ilə bağlı fikirlər, cəbhə xəttinə yaxın rayonların - Tərtərin, Bərdənin atəşə tutulması, Azərbaycan Xarici İşlər Naziri Ceyhun Bayramovun və Beynəlxalq Böhran qrupunun təhlilçisi Zaur Şiriyevin fikirləri də qeyd edilmişdir. Zaur Şiriyevin oktyabrın 13-də yayımlanan

"Dağlıq Qarabağın duel tərəfləri üçün birgə yaşamaq mümkün deyil" adlı araşdırma yazısında əsasən erməni vətəndaşlardan müsahibələr alınsa da, obyektiv məqamlar unudulmamış, konfliktin tarixinə nəzər salınaraq milyonlarla azərbaycanlının Ermənistandan və Dağlıq Qarabağdan qaçqın düşmələri və Azərbaycan üçün bu məsələnin milli faciə olduğu... qeyd edilmişdir. Oktyabrın 18-də yayımlanan "Dəhşətli müharibənin ön xəttində: Dağlıq Qarabağdakı ölüm və ümitsizlik" məqaləsində isə Azərbaycanın müharibəyə kütləvi surətdə başqa ölkələrdən döyüşçüləri cəlb edərək erməni anklavı olan Dağlıq Qarabağın ərazilərini işğal etmələrindən, müharibədə döyüşən erməni hərbiçilərin qəhrəmanlıqlarından, Şuşada, Xankəndində çətin şəraitdə yaşayan erməni ailələrdən və onların şəhid övladlarından bəhs edilmişdir. (10)

"New York Times" qəzetinin müharibə zonasına ezam olunmuş müxbiri Carlotta Gall "Azərbaycanda bir sıra partlayışlar, qışqırıqlar və ardınca qan" başlıqlı reportajında qadağan olunmuş artilleriya raketlərinin Bərdəyə atılması nəticəsində 21 nəfərin həlak olması, 70 nəfərin yaralanması haqqında məlumat veril-

miş, dəhşət içində olan zərərçəkmiş insanlardan geniş müsahibələr yer almışdır.

Qətər Əmirliyinə məxsus beynəlxalq telekompaniya-"Al-Jazeera"da məsələyə obyektiv yanaşmalar hiss olunsa da, Azərbaycan Respublikasında olan Sinem Köseoğlu və Ermənistanda olan xüsusi müxbir Bernard Smith bir reportajda Qarabağı mübahisəli ərazi kimi təqdim etmiş, etnik baxımdan orada ermənilərin üstünlüyünü qabartmışlar. Oktyabrın 13-də "Al-Jazeera"nın saytında "Dağlıq Qarabağ: Köhnə bir münaqişə üçün yeni silahlar təhlükə yaradır" adlı yayımlanmış yazıda müəllif Robin Forestier-Walker prezident İlham Əliyevin söylədiyi fikirlərdən, Azərbaycanın hərbi sahədə artan qüdrətindən, Bayraktar TB2, TB2s, "İsgəndər M" kimi silahların müharibədəki funksiyalarından söhbət açmış, həm Azərbaycandan (Füad Şahbaz), həm Ermənistandan (Richard Giragosian) olan şərhçilərin, həm də digər ölkədən olan beynəlxalq ekspertlərin rəyləri açıqlanmışdır. (11)

Dünyanın ən böyük informasiya agentliklərindən olan Associated Press əsasən Ermənistanın mövqeyindən çıxış etmişdir. "Dörd həftəlik konfliktə yeni atəşkəs" adlı araşdırmada Ermənistanın Baş Naziri Nikol Paşinyan Azərbaycanla danışıqlarda "qeyri-konstruktiv" mövqə tutmaqda günahlandırılırsa da, Ermənistanın hər hansı bir güzəştə getməyə hazır olduğu halda, Azərbaycanın yeni tələblər, yeni şərtlərlə gündəmə gəldiyi qabardılmışdır. (12)

(Davamı var)